

OSVRTI

NAGLASAK IMENICE *ISUS* I
NJEZINIH TVORENICA

Nemalo se iznenadili vidjevši u jednome od hrvatskih normativnih rječnika, sadašnjih, kratkouzlazni naglasak na riječi *Isus*, dakle *Isus*. Pomislio sam tad da je kratkosilazni na istome mjestu, tj. *Isus*, ili lokalizam ili moj idiolektni naglasni biljeg, pa redom prelistavah naše važnije književnojezične rječnike i u svima, s jednom jedinom iznimkom, nađoh i na osnovici i na njezinim tvorenica samo kratkouzlazni naglasak i to kako slijedi: *Isus*, *Isusov*, *isusovski*, *Isusić*, *Isusak*, *Isukrst*, *Isukrstov*, *Isukrstovac* (Isukrstov čovjek), *isusovac*, *isusovčev*, *isusovački*. A spomenuta iznimka jest Skokov *Etimološki rječnik*, u kojem je *Isusovac* – *Isusovca*, ali osnovnu riječ *Isus* i njezine tvorenice i Skok bilježi s kratkouzlaznim naglaskom, dakle *Isus*, *Isusov*, *Isusić*.

Da bi se razriješila ta naglasna dvojba, moglo se krenuti dvama putovima: istraživanjem naglasaka te tvorbene porodice u književnojezičnoj porabi s jedne i u osnovici hrvatskoga naglašavanja s druge strane.

Budući da je riječ i o crkvenim nazivcima, bilo je uputno oslušivati Duhovnu misao Radio Zagreba i mise, posebno one o Božiću i Uskrsu, kad se najčešće čuje riječ *Isus* i njezine tvorenice.

Ishod je višemjesečnog, povremenog istraživanja ovaj: svećenici, redovnici i redovnice beziznimno izgovaraju kratkosilazni naglasak u osnovnici i njezinoj tvorenici: *Isus*, *Isusov*.

Znači: propisana su i uporabna norma i u tom slučaju u čudnom raskoraku. A i nije čudno kad se uzme da su naši brojni jezični stručnjaci i u nedavnoj prošlosti

smatrali da su riješili određeno prozodijско pitanje prepisavši ono što je napisao Karadžić i usustavio Daničić. Bit će da se tako događalo i s tvorbenom porodicom o kojoj je riječ jer je u Karadžića doista samo *Isus*, *Isusov*.

Terensko je pak istraživanje pokazalo da se sve riječi dotične jezične porodice također govore u golemoj većini s kratkosilaznim naglaskom na širokom području zapadnog dijalekta: u senjskom zaleđu, u Lici i Podgorju, u Dalmatinskoj zagori i u Hercegovini te u južnim dijelovima Bosne (u duvanjskom kraju). U govoritelja Slavonije i ponekih govora zapadnog dijalekta sporadično se čuje i kratkouzlazni naglasak.

Takvo uporabno stanje u književnom jeziku i područno u osnovici naglašavanja ne ostavlja dvojbe kako valja postupiti u propisanoj normi hrvatskoga književnog jezika. Ali, o tom poslije, nakon kraćeg osvrt na podrijetlo različitih naglasnih likova.

Po novoštokavskome naglasku uzlaznoga tona: *Isus*, *Isusov* može se zaključiti da je u prethodnoj dvonaglasnoj razvojnoj fazi bilo *Isūs*, *Isūsov*. To potvrđuje i ruski naglasak Иисус. Za čakavštinu, u kojoj je danas mahom kratkosilazni na prvome slogu, tj. *Isus*, *Isusov*, prvotnost likova s neprenesenim naglaskom pokazuju primjeri: srce *Isūsovo*, *Isūsici* (Grobnik); likovi s aferezom *Sūs* (Vodice), *Sūkrst*; zatim puni likovi *Isūkarst* (Molat); *Isūsina* (nadimak čovjeku, Baška na otoku Krku), a najbolji je dokaz o prvotnosti neprenesena naglasaka u čakavskome narječju u tome što na Pazinštini i danas u tihoj molitvi, pogotovu stariji ljudi, izgovaraju "plod utrobe tvoje: *Isūs*". Prema svemu rečenome da-

našnji su kratkosilazni na prvome slogu metataksni naglasci u čakavštini po modelu koji je postojao u tom idiomu: *na nõgu – nã nogu, po vòdu – pò vodu, u zòru – ù zoru*; GA osobnih zamjenica *meně – mẽne, tebě – tēbe, sebě – sēbe, njeġũ – njēga*. Budući da tako preneseni naglasak postoji i u zapadnom dijalektu, može se zaključiti da je i u tom idiomu u prednovostočavskome razdoblju izvršena takva metataksa i u razmatranoj tvorbenoj porodici: *Isūs – Īsus, Isūsov – Īsusov*. Taj je proces mogao biti potpomognut i činjenicom da su posrijedi crkveni nazivci. Gdje se to dogodilo, nije više bilo mogućnosti za pojavu kratkouzlaznoga naglasaka jer bi se to moglo dogoditi samo naknadnom metatonijom za koju naglasni razvoj ne pruža nikakvih razloga.

I taj slučaj pokazuje konvergentnost, razvojnu istosmjernost dvaju hrvatskih idioma – čakavštine i zapadnog dijalekta.

Na temelju utvrđene naglasne porabe dotične porodice riječi u književnom jeziku i područnog rasporeda naglasaka tih riječi u osnovici standardnoga naglašavanja, mora se zaključiti kako je nemoguće ostati pri sadašnjoj propisanoj normi, tj. zadržati i dalje kratkouzlazni naglasak kao jedini ili kao prvi lik u toj porodici riječi. To znači da kao prve likove dubleta treba uzeti one s kratkosilaznim naglasakom na prvome slogu, a kratkouzlazni na prvome slogu kao drugi lik navoditi samo zato što je duže vrijeme, makar i neopravdano, bio jedini normirani lik. To je, dakle, ustupak načelu elastične stabilnosti u normiranju književnoga jezika. Drugačija rješenja bila bi ili bez temelja ili nagao zaokret kakav književnom jeziku nije primjeren.

Dubletni bi raspored razmatrane porodice riječi bio dakle ovaj:

Īsus	Īsus
Īsusov	Īsusov
Īsusovskĭ	Īsusovskĭ
Īsusić	Īsusić
Īsusak	Īsusak
Īsukrst	Īsukrst
Īsukrstov	Īsukrstov
Īsukrstovac	Īsukrstovac
(Īsukrstov čovjek)	
Īsukrstovskĭ	Īsukrstovskĭ
Īsusovac	Īsusovac
Īsusōvčev	Īsusōvčev
Īsusovačkĭ	Īsusovačkĭ

Takvim bi rješenjem u propisanoj normi bilo usklađeno stvarno i propisano naglašavanje, a ne bi se posve zanemarilo ni dosadašnje stanje u priručnicima.

(Za dio podataka iz čakavštine lijepo zahvaljujem dr. Ivi Lukešić, mr. Josipu Tomašiću i prof. Rudolfu Ujčiću, a za podatke iz Hercegovine i Bosne dr. Milanu Nošiću.)

Stjepan Vukušić

JEDAN DVOBROJ JEZIKA VIŠE Povodom pretiska uništenoga dvobroja iz 1971.

Povodom izlaska iz tiska posljednjega broja 50. godišta uredništvo Jezika odlučilo je da za tu obljetnicu pretisne dvobroj 2-3 XIX. godišta iz 1971. Sudbina toga dvobroja može samo blijedo prikazati prilike u kojima je Jezik izlazio, danas mladi ne mogu razumjeti strah ondašnjega vremena, ali će ipak osvjetliti bar djelić Jezikove sudbine i nevolja s kojima se uredništvo borilo da očuva njegov kontinuitet.

Kad slavimo 50. godišta časopisa Jezik, lako je izračunati koliko je brojeva